

képviselni óhajt, csak kiváltságos nagy művészeknek bocsátható meg valahogy s csak igazán nagy művészi értékekért. Képeiben is van valami szándékos vagy tudattalan, mindenesetre hamis, irrealitás (a méhfi, jószagot sziv a virágból) pedig ilyenformán aligha válhatik, mint véli „életek szobrászává“, a méh életének szobrászává semmiesetre sem. Formaérzéke reménytelenül elakad a szótagszámoknál, a dallamig vagy belső ritmusig már nem jut el. S ehhez a tökéletlen formához való makacs ragaszkodás még kevés oly versénél is zavarhoz vezet, melyek egyébként nem lennének minden tartalom híján (*Kís hazánk.*) Büszkén írja, hogy az Oroszlánban, ahol baráti körben aszút szokott rendelni, adós még soha sem maradt, verseit olvasva úgy érezzük, hogy a költészet berkeiben igen.

Kováts Péternek a szive a titkára, tollát „tinta-néni“ kacsingatása nógatja írásra s az ilyenformán adódó versek többé-kevésbé szigorú formában, kinosan rimelő sorvégekkel, vagy bántó asszonanciával sorakoznak a kötetben. Igazi „lirikus“ versei ezek s valami egocentrikus öntetszelgés kényszeríti felszínre őket. A *Tükör* pedig csak arra való, hogy ezt a képet minél többszörösen verje vissza. A nő, a szerelem, a honfibú, a fajelmélet a költő szigorú szemszögéből és makacsul magára vonatkoztatva, mind előfordul a kötetben. Banális hasonlatait és kopott példázatait azonban nem magyarázza, nem indokolja meg s elolvasásuk után az olvasó határozott érzése, hogy a betűk mögött kajánul mosolyog rá a költő: „na, ugy-e, megint megírtam egy verset“. A gondos, tágas formában gyakran felfedezhetetlenül szerényen huzódik meg a gondolat s frivol szó-kapcsolásai is pironkodva szenvedik a napvilágot. A versek ugyanis komoly tárgyi és valóban költői tartalom híján csak a költő naiv exhibicionizmusának változatai. (*Kkj.*)

AZ ERDÉLYI KÉPZŐMŰVÉSZETI BÍRALAT ugyanolyan elhanyagolt, elárvult műfaj, mint általában a műbírálat. Külön öröm, ha egyáltalán akad művelője, aki a mesterség irányából jön, maga is festő, a tér és a színek értője, s nem alkalmi megszállott, mint a legtöbb, az erdélyi sajtóban képek, szobrok felett itélkező. Viszont ez a szegénység és kiszolgáltatottság kötelezheti-e a szemlélőt arra, hogy a már komolyabb mezbe öltözött bírálatot minden további nélkül elfogadja?

Ezek a gondolatok foglalkoztattak, amikor vásárhelyi Ziegler Emil *Erdélyi Művészek* (Szépművészeti Céh) című könyvét olvastam. Jó, jó. Adott vásárhelyi Ziegler Emil egy portrészorozatot. (Bordy András, Gallasz Nándor, Kós Károly, Nagy Imre, Szabó Béla, Szervátiusz Jenő, Szolnay Sándor, Thorma János, Ziffer Sándor és maga a szerző.) A portrészorozatban amint látjuk, tiz művész kapott helyett. Miért nem több vagy miért nem kevesebb? A megokolása hiányzik. Valami műkönnyedséget érzünk ebben a magatartásban. Ez a műkönnyedség jelentkezik ítéletei páthoszában is. Sok helyen egész *felülről* beszél, olyan elméletek boldog tudatában, amelyeknek a bebizonyításával adós marad. Szerinte például az európai kultúra elhatározó mértéke az euklideszi geometria, mely a képzőművészetben Leonardo da Vincinél formálódott európaivá, mint látási élmény. Az európai gondolatvilág térhódítása idején a magyarság még valahol az őshazában barangolt, alaposan elmarad Európától, mert az objektív művészi látás helyett a szubjektív hozza magával. Így érkezik el azután szerző annak a megállapításához, hogy az ázsiai szubjektív látás az erdélyi művészet fejlődésének egyetlen útja s ehhez tákolja azután a közismert tételt, hogy az igazi Erdély képét a transzilván lélek alakit-

ja. Emellett a tisztázatlan ázsianság és szubjektivitás mellett Kós Károllyal kapcsolatban igyekszik bizonyítékokat felsorolni. Mint jellegzetes ázsiai örökséget könyveli el lépten-nyomon egyesek pantheizmusát, (bár bölcséleti magatartását nem adja ennek sem.) Többi érve az etnográfiaiban homo novus közhelyeiből adódik, amiket a turánizmus szájhősei bizony meglehetősen lejárattak. (Ezt az örökséget egyébként maga a szerző is lebecsüli.) Természetesen mindez a fajelmélet különös változata. Gallasz szláv, Szervátiusz szász és magyar keverék. Kós és a szerző cipcer-székely, Ziffer jellemzése közben állandóan a tolla végén lebeg a szándék, hogy jellegzetesen germánnak minősítse. Érthető, ha ilyen „eszmei“ tétélezések után hiába keressük könyvében a valódi esztétikai szempontokat. Ennek következménye a zsurnalizmus (általa is hibáztatott) impresszionista módszerének alkalmazása ott, ahol a szakavatott műkritikai elmélyedésre lenne szükség. Hogy jószándéka elvitathatatlan? Hogy igyekszik érvényesíteni olvasmányait? Hogy soraiban visszhangzanak — az előbbieik ellenére — Adler, Freud, Einstein, Kretschmer? Ez nagyon helyes és örvendetes. De amikor egy kisebb földterület kulturájáról beszélve az európai és ázsiai kulturák közt tesz összehasonlítást, ez legalább is gyanus, főleg ha nem bizonyít. Ilyen mozzanatokban derül ki a szerzőnél egy valóban rendszeres kultúra hiánya. Mindezekért még lehet helyenként mondanivalója, bár ugyanakkor az ismeretek és az észleletek kifejezésében hiányos. Általában a vidéki felfedezőkhöz hasonlít, akik nem ismernek határt mondókáikban. Ezért frissíti betétekkel, sajátos megállapításokkal portréit, ahelyett, hogy tárgya igazi jellemzését adná. A mesterségét értő művész előnyei csak ott jelentkeznek nála, amikor a felismert színeket bő szókinccsel nevükön nevezi vagy anyagismeretét értékesíti.* (Kováts József)

* Még egyet kell megjegyeznünk. Vásárhelyi Z. Emil könyvéből a Korunk szeptemberi száma szemelvényeket közölt az erdélyi képzőművészek nemzetiségi foglalkozás szerinti megoszlásáról és a vásárlóközönségről. Kényelmetlen, de meg kell állapítanunk: Vásárhelyi Z. Emil adatai pontatlanok. Az országban élő súlyos nevű művészek kijelentése szerint kérdőívet a szóbanforgó adatok megállapítása céljából nyolc éve senki sem kért tőlük s azt sem használták fel. Ez az összeírás akkor többek közt kimutatta, hogy az erdélyi művészek vásárlói 80 százalékban zsidók. A felburjánzó magyar kínálatnak lehet, hogy csak egyharmadát képes felvenni a magyar közönség, de a művészek pártfogói semmiképp sem 28 százalékban zsidók, ahogy ezt Vásárhelyi állítja. Leplezni való ez? Aligha. Az említett adatok egész lényegtelen változások szerint ma is helytállóak. Hozzávetőlegesen és körülbelül azt sem lehet megállapítani, hogy Kolozsváron pontosan 88 képzőművész él.